

Natalie Haynes

Amberwoede

Vertaald door Barbara de Lange

2014 Prometheus Amsterdam

EERSTE BEDRIJF

I

EERST ZULLEN ZE ME vragen hoe ik haar heb leren kennen. Ze weten natuurlijk al hoe we elkaar hebben leren kennen. Maar dat is niet de reden waarom ze het vragen. Dat is het nooit.

Ik weet nog dat Luke in zijn opleidingstijd zei dat je altijd alleen vragen stelt waarop je het antwoord weet. Advocaten houden niet van verrassingen, al helemaal niet bij officiële verklaringen. Ze zullen dus niet naar de datum, de tijd, het adres en al die kleine details vragen omdat ze die nog niet weten. Ze zullen vast hun huiswerk wel hebben gedaan. Ze hebben Robert, mijn vroegere baas, al gesproken. Ze weten dus wanneer ik in Edinburgh aankwam en wanneer mijn eerste werkdag was. Ze hebben waarschijnlijk een kopie van mijn rooster. Als ze dat wilden, zouden ze onze eerste ontmoeting tot op de minuut nauwkeurig kunnen vaststellen.

Ze zullen er niet naar vragen omdat ze willen weten wat ik zal zeggen, maar omdat ze willen weten hoe ik het zal zeggen. Gaan mijn ogen naar rechts of naar links? Denk ik terug of verzin ik iets? Ze zullen mijn waarheid afwegen tegen de waarheid die ze dankzij andere getuigen hebben geconstrueerd. Om te peilen of ik betrouwbaar ben of zit te liegen.

Wanneer ze hun vragen stellen, ga ik dus niet met mijn ogen draaien en zeggen dat ze mijn tijd verspillen. Ik ga hun niet vertellen dat het haast ondraaglijk is het allemaal nog eens door te

nemen en dat ik telkens als iemand ernaar vraagt alles opnieuw moet doormaken. Ik ga niet vragen of ze weten hoe het is om de last van alles wat er is gebeurd te dragen. Ik zal niet moeilijk doen. Dat zou niets helpen.

Ik zal even ademhalen, recht voor me uit kijken en de waarheid vertellen. Ik mag niet zenuwachtig worden en beginnen te ratelen over het feit dat ik helemaal niet van plan was naar Edinburgh te gaan. Ik zal niet vragen of ze niet willen vergeten wat ik allemaal heb meegemaakt en waarom ik uit Londen moest vluchten, waarom ik eigenlijk in Schotland was. Ik zal hen er niet aan herinneren dat ik nooit had kunnen vermoeden hoe vreselijk het allemaal zou aflopen. Bovendien had het me niets kunnen schelen, al had ik dat wel gekund. Niets kon me toen iets schelen.

Ik zal gewoon zo eenvoudig mogelijk antwoorden: ik maakte op 6 januari 2011 met hen kennis, in het lokaal in het souterrain van Rankeillor Street 58. En ik zou nooit hebben geloofd dat een van hen tot zoiets onmenselijks in staat was.

Dat is natuurlijk niet helemaal waar. Zelfs naar de normen van het Centrum vormden ze een lastige groep. Maar Robert had me gewaarschuwd dat ze moeilijk zouden zijn, dus ik had geen hoge verwachtingen.

Op de dag voordat het trimester begon, had ik een afspraak met Robert in het centrum voor onplaatsbare leerlingen in Rankeillor Street. Op ons tweeën na was het gebouw verlaten, maar ik moest formulieren, dossiers en registratielijsten ophalen, die merendeels volgeplakt zaten met Post-its waarop de namen van de kinderen waren gekoppeld aan medische klachten. Op het eerste gezicht was minstens de helft ergens allergisch voor: noten, pollen, luchtvervuiling, gluten, schimmelsporen.

‘Ze lijken niet erg gezond,’ merkte ik op toen ik vluchtig de bovenste paar bladzijden bekeek, die ik net van Robert had gekregen. Hij had een enorme werkkamer met een hoog plafond, een statig

vertrek dat door een tussenwand in tweeën was verdeeld. De ene helft was verbouwd tot kantoor voor zijn secretaresse. Eén hele wand ging vanaf de deur schuil achter archiefkasten. Daarvoor stond haar symmetrisch ingerichte bureau: de computer op de ene hoek had op de andere hoek zijn tegenhanger in drie op elkaar gestapelde draadbakken met als opschrift 'In', 'Uit' en 'In behandeling'; ze waren alle drie leeg. Ernaast stond een foto van twee jonge kinderen met donker haar, lachend voor een *loch* in de gietende regen. Het lijstje was duidelijk zelfgemaakt – van lichtpaaarse, bobbelige klei –, waarschijnlijk het maaksel van een van de kinderen op de foto.

Roberts kantoor was het yin bij Cynthia's yang. Op ieder plat vlak, tot en met de vloer, lagen stapels uitpuilende dossierrappen. Erbovenop waren afgescheurde strookjes papier met namen of initialen gelegd. Terwijl Cynthia's enige lichtbron de groenige spaarlamp aan het plafond was, had Roberts kamer twee grote schuiframen die op Rankeillor Street uitkeken. Keek je naar links omhoog, dan zag je de Salisbury Crag, de donkere kliffen die streng op Edinburgh neerkijken en je eraan herinneren dat hier geen flauwekul wordt getolereerd. De ramen werden omlijst door dikke toneelgordijnen met een dun laagje stof op de dieprode plooien, waarin smalle, onregelmatige banen doek zichtbaar waren. Iemand had ze lukraak met een stofzuiger bewerkt, maar had de moed verloren voordat de overwinning kon worden uitgeroepen.

'Dat moet je niet allemaal geloven,' zei hij hijgend, terwijl hij het bureau, de tafel en de schoorsteenmantel boven de sinds lang gedoofde haard afspeurde om er zeker van te zijn dat hij alles had verzameld waarop of waar in de buurt 'Alex' of 'A.M.' stond. 'Of liever, je moet het wel geloven,' corrigeerde hij zichzelf. 'Probeer ze niet uit. Je moet ze geen pinda's voorzetten of eentje met astma alle trappen op laten rennen. Maar wees gerust, Alex, deze kinderen laten zich niet klein krijgen door een allergietje. Zulke details

komen natuurlijk boven als ze door de dokters en maatschappelijk werkers worden getest op hun specifieke onderwijsbehoeften en problemen, en we zijn verplicht alles in hun dossier bij te houden, hoe onbenullig het ook lijkt. Ik betwijfel,' zei hij met een blik op de map in zijn hand, 'of Jenny Stratton in jouw les akelig aan haar eind zal komen door haar lychee-allergie. Trouwens, in deze stad zal het nog een hele klus zijn om aan lychees te komen. Je vraagt je af hoe ze eigenlijk hebben ontdekt dat ze er allergisch voor is. De meesten zijn wel oké als ze je beter leren kennen. De een zal misschien minder zin hebben in theater of dramatherapie dan de ander. Sommigen zijn vol zelfvertrouwen en anderen, nou ja, die zijn wat verlegener.'

'Hoeveel kinderen heb je hier?' vroeg ik, terwijl ik naar de chaos van papieren keek. Dit gebouw – een groot omgebouwd herenhuis met vier verdiepingen van gele bakstenen die zwart zagen van het vuil – kon onmogelijk plaats bieden aan het aantal kinderen dat nodig was om zo veel formulieren te produceren.

'In de regel hebben we er een stuk of dertig, maar ze komen en gaan, zoals je begrijpt. Vanaf ongeveer de tweede schoolweek worden nieuwe kinderen hiernaartoe verwezen, denk ik. En we raken er in de loop van de tijd ook weer een paar kwijt.'

'Hoe bedoel je?'

'Rankeillor Street is een liefdadigheidsinstelling. De kinderen komen hier als ze nergens anders meer worden aangenomen. Dankzij onze weldoeners kunnen we een paar kinderen uit het systeem halen, dat voor hen niet voldoet. De meesten zijn van minstens één school gestuurd, al nemen we ook wel kinderen aan voordat het zover komt.' Hij begon iets tussen de papieren op zijn bureau te zoeken. 'De ouders of voogden doen een aanvraag bij ons, en als wij denken dat we iets kunnen doen, echt iets kunnen doen, proberen we plaats voor ze te maken. Het toelatingsbeleid is vastgelegd in de oorspronkelijke donatie van het gebouw en het fonds: we nemen geen kinderen aan die gewoon moeite hebben

met leren. Voor die kinderen zijn er genoeg andere mogelijkheden. Die zijn niet allemaal even goed, dat weet ik, maar ze zijn er wel.'

Eindelijk vond hij wat hij zocht – een stukgebeten balpen waarmee hij een aantekening krabbelde op de map die hij met zijn linkerhand vasthield. Onder het schrijven sprak hij gewoon door. 'We nemen de kinderen aan die om welke reden dan ook ergens anders niet functioneren: ze zijn gepest of pesten zelf, of ze kunnen zich niet aanpassen, wat dan ook. Maar wij streven ernaar die kinderen als het enigszins kan weer op een reguliere school te krijgen. Eigenlijk proberen we dus zo gauw mogelijk weer van ze af te komen, zodra ze hier zijn. En soms lukt dat, maar niet altijd. Sommigen raken we ook kwijt omdat ze hier net zo slecht functioneren als op andere scholen. Ook in vangnetten zitten gaten, zie je.'

Ik knikte en vroeg me ondertussen af wat hij bedoelde. Zo was Robert altijd geweest: hij had de neiging aan te nemen dat je zijn gedachtegangen beter kon volgen dan je eigenlijk kon. Dan ik eigenlijk kon in elk geval.

'Meestal niet meer dan een of twee per trimester,' voegde hij eraan toe. 'Tenzij we een heel slecht trimester hebben.'

Hij keek over zijn halvemaanvormige brillenglazen naar de documenten, die ik in een samenhangende volgorde probeerde te leggen. 'Deze klas' – hij tikte met de achterkant van zijn pen tegen een van de papieren – 'zal waarschijnlijk wel de lastigste voor je zijn.'

'Waarom?' Er stonden maar vijf namen op het velletje, een kleine groep vierdeklassers. Ik rekende in gedachten: vijftien jaar. Hij gaf me nog drie lijsten, die ik er in een enigszins logische volgorde tussen voegde. Als ik de papierwinkel onder controle kreeg, kon ik misschien ook een klas onder controle krijgen. Ik had nu één klas per jaarlaag, vijf in totaal, en voor elke klas één verzameling dossiers. Toen ik naar de lijsten onbekende namen keek, vroeg ik

me af hoe lang het zou duren voordat ik wist welke kinderen erbij hoorden. Robert gaf geen antwoord op de vraag.

‘Dat is geloof ik de laatste, Alex,’ zei hij. ‘Ik zal eerlijk zijn. Het kunnen behoorlijke rotzakken zijn. Maar maak je geen zorgen. Uiteindelijk zul je ze voor je innemen. Ik zal je niet alle details van ieder kind geven: je wordt er alleen maar gestrest van als je denkt dat je dat allemaal moet lezen. Hier heb je alles wat je nodig hebt. Als je je echt geen raad weet met een bepaalde leerling, kun je het volledige dossier opvragen; Cynthia heeft kopieën die je kunt inzien. Maar deze kinderen verdienen het om meer te zijn dan hun dossier, dus vraag het alsjeblieft alleen als je echt iets moet weten.’

Ik wilde vragen wat voor gegevens er in de dossiers zaten die ik niet had, maar hij was al op iets anders overgestapt. De hersens van een vlinder, zou mijn moeder hebben gezegd: telkens even op een onderwerp neerstrijken en weer naar het volgende fladderen voordat je hem had ingehaald. Het had irritant moeten zijn, maar zijn enthousiasme was altijd zo meeslepend dat je je liever haastte om hem bij te houden dan dat je bleef kniezen omdat hij er zonder jou vandoor was gegaan. Zo was hij altijd geweest, ook toen ik nog studeerde en hij college drama gaf in de gebouwen van de universiteit op George Square, krap een kilometer van de plaats waar ik nu op de sleetse arm van zijn met tweed beklede stoel zat. Hij was de docent waar je altijd op hoopte: gepassioneerd, inspirerend, geestig. Zijn mollige gestalte gaf hem iets gezelligs, een verwachting waar hij alleen aan voldeed als je je werk op tijd inleverde, met volledig notenapparaat en onberispelijk uitgeprint. Hoewel zijn rode haar inmiddels tot een rossig grijs was verbleekt, en zijn gezicht zich in nog meer rimpels had geplooid, leek hij nog steeds op de acteur die hij in zijn jeugd was geweest. Ook nu, terwijl het Centrum nog niet eens officieel open was, droeg hij een driedelig pak met een geruit vest, als een bariton die op bruiloften zingt en even van de rest van zijn koor is afgezonderd. En dan had hij nog niet eens zijn best gedaan. Ik keek naar mijn eigen

spijkerbroek, die bezaaid was met flintertjes wit papier van de documenten in mijn hand, als minuscule, vuile confetti.

‘Ik zal je je lokaal even laten zien,’ zei hij. ‘Laat dat maar liggen.’ Hij wees op de documenten, keek toen zijn kamer rond op zoek naar een leeg plekje. ‘Leg ze maar liever even op Cynthia’s bureau,’ zei hij zachter, alsof ze zo kon opduiken om hem een standje te geven. ‘Dat vindt ze vast niet erg. Voor even.’

Ik veegde met mijn mouw het stof eraf voordat ik ze op haar bureau legde, en liep toen achter hem aan de kamer uit. We moesten twee trappen af naar de begane grond, en daarna nog een naar het souterrain waar mijn lokaal zich bevond. Hoe dichterbij de gang beneden kwamen, hoe donkerder het in het trappenhuis werd. Op de onderste treden en de fabrieksgroene deur van het lokaal viel een iel schijnsel uit twee schamele gele gloeilampjes. Het was of je in een koud moeras afdaalde. Edinburgh is ’s winters al miserabel genoeg zonder dat je onder de grond zit. In de klamme gang was het amper warmer dan buiten in de ijzige regen.

‘De kinderen vinden het prettig hier,’ zei hij, terwijl hij de deur opende en opzij stapte om me voor te laten gaan. Voor iemand die ooit een seizoen bij de Royal Shakespeare Company had gespeeld (één stapje hoger dan speerdrager, schat, maar het telt wel), kon hij slecht liegen.

Mijn voorgangster had in elk geval nog geprobeerd het lokaal gezellig te maken. De achterwand was feloranje en de radiatoren stonden op de hoogste stand, waardoor het vertrek zelf redelijk droog was. Maar er hing een zurige lucht van meeldauw, en toen ik mijn blik liet gaan over de kromgetrokken deurtjes van de kasten voor de muur onder de ramen aan de voorkant van het gebouw, vermoedde ik dat die geur nog sterker zou worden als ik ze opentrok.

Het was een ruim vertrek, veel en veel groter dan de tweekamerflat in de benedenstad waar ik woonde. Het liep onder het hele huis door en moest de ligging op een heuvel compenseren. De

ramen aan de achterkant keken uit op een binnenplaats, die de tuin moest hebben verdrongen toen het huis werd omgebouwd tot een centrum voor onplaatsbare leerlingen. Gezien de rommel werd die tegenwoordig vooral gebruikt als rookplaats. Maar aan de voorkant, waar de heuvel omhoogkwam, keek het raam uit op een wit gekalkte muur met aan de ene kant een deurtje. Ik zag een groot gebutst sleutelgat en vroeg me af of die deur nog open kon. Ik kreeg even een visioen waarin ik daarbinnen was opgesloten door een klas joelende kinderen die een hekel aan me hadden, en ik rilde. Het was vroeger zeker de kolenkelder geweest, dacht ik.

Ver boven ooghoogte zag je de dikke laag grind op de grond tussen het hek naar de straat en de trap naar de voordeur van het gebouw. Ik kon net de onderkant zien van een paar schriele struikjes in potten, die geen verbetering vormden voor het verwaarloosde voorkomen van het Centrum. Zoals veel gebouwen in Edinburgh was het imposant maar afgeleefd tegelijk.

Robert wipte de lichtschakelaar naast de deur omhoog en aan het plafond knipten lusteloos drie lampen aan, twee boven de stoelen en tafels vóór in het vertrek en nog een boven de haveloze lege ruimte achterin. Ik knipperde met mijn ogen en verbaasde me dat er echt gloeilampen bestonden van minder dan veertig watt, en zo ja, waarom ze in een klaslokaal werden gebruikt.

‘Carole – je voorgangster – gaf waarschijnlijk vooral hier les,’ zei hij wijzend naar de stoelen.

Ik knikte. Dat moest wel, als ze de kinderen in het schemerdonker wilde kunnen onderscheiden. Zelfs ’s zomers moest het licht in dit lokaal aan, zou ik merken. Hoe had Carole hier in vredesnaam kunstlessen kunnen geven? Waarom had ze niet gevraagd of er meer lampen konden komen?

De oude stoelen pasten niet bij elkaar. Achter het bureau van de docent, van mij, stond een afgetrapte bruinleren stoel, en de andere stoelen waren met groezelige rode, paarse en bruine stof bekleed. De muren waren versierd met kleurige collages en schilderijen, die in

de afgelopen periode door de kinderen waren gemaakt, nam ik aan. Maar de onderste punten van alle prenten begonnen al om te krullen, alsof het lokaal zich van elk levensteken trachtte te ontdoen.

De volgende middag zat ik in het souterrain op hen te wachten. Ik had die ochtend drie klassen gehad, en de lessen waren redelijk verlopen, als je bedenkt dat er drie jaren waren verstreken sinds ik mijn didactische aantekening had gehaald. Ik had in de tussentijd heel wat theaterworkshops voor kinderen gehouden, maar sinds ik was afgestudeerd had ik niet meer echt lesgegeven. Ik wist heel goed dat ik nooit – op verdienste of ervaring – een baan op Rankellor Street had gekregen als Robert geen vriend van me was geweest. Hoeveel mensen krijgen een baan op basis van een telefoontje? Robert had iets gebulderd over een onverwachte vacature en kort lopende contracten waar je moeilijk iemand voor krijgt, maar hij had makkelijk iemand kunnen vinden die geschikter was dan ik. Ik kon mezelf er niet eens toe zetten me schuldig te voelen over alle mensen die hij moest hebben gepasseerd.

Tussen de middag had ik boven met de andere docenten van het Centrum kennismemaakt terwijl ze zaten te roddelen onder het eten van boterhammen en in de magnetron opgewarmde soep. Eén ding stond vast: de klas waar Robert me voor had gewaarschuwd was inderdaad bij vrijwel geen enkele docent geliefd. Er werd met ogen gerold toen ik vroeg waarom deze kinderen zoveel erger waren dan de anderen. ‘Heb je even?’ snauwde een prikkelbare vrouw, terwijl ze eens rustig tegen een kussen ging leunen voordat ze aan haar klaagzang begon. Maar Robert, aan wiens vleermuizenoren niets ontsnapte, vloog op ons af en zei dat ze me niet bang mochten maken.

‘Als zij weggaat,’ siste hij, ‘zal iemand haar lessen moeten overnemen.’ Hij keek de andere docenten één voor één aan. ‘Al haar lessen,’ benadrukte hij.

Toen de deur van het lokaal openging, zat ik dus terug te denken

aan de gesprekken die ik vroeger met mijn huisgenoten voerde toen we allemaal colleges didactiek volgden: de een voor wiskunde, de ander voor geschiedenis en ik voor theater en dramatherapie. Kinderen zijn net dieren, daar waren we het over eens. Ze ruiken angst. Net als roedeldieren. Net als hyena's. Ze weten het wanneer je bang bent en gebruiken dat tegen je, met hun overmacht zijn ze in het voordeel en kunnen ze je kapotmaken. We vonden onze pupillen echt verwisselbaar met wilde honden. Geen wonder dat ik er meteen mee was gestopt toen ik was afgestudeerd: publiek was lang niet zo angstaanjagend als een klas, en trouwens, de regisseur hoeft het publiek niet onder ogen te komen. Wij – ik moet zeggen: zij – kunnen zich achter de acteurs verstoppen.

Ik rook hen al voordat ik hen zag; de verse sigarettenrook hing nog aan hun kleren toen ze binnenkwamen. Waar ze ook allergisch voor waren, niet voor sigaretten. Terwijl ze met zijn vijven het lokaal in kwamen sluipen – ze waren natuurlijk te laat – bracht een strijdlustig jongetje met rood haar onder woorden wat ze allemaal dachten: 'Wie bent u nou weer?'

'Kom binnen, ga zitten,' antwoordde ik wijzend naar de stoelen midden in het lokaal. Ik stond tegen de voorkant van mijn bureau geleund en probeerde ontspannen te doen. Het was de eerste van de vele fouten die ik maakte. Ik moest geen vriendschap met hen sluiten, ik moest gezag uitstralen. Daarom krijgen leraren het grootste bureau.

'Je weet best wie dat is,' siste een van de meisjes tegen het roodharige jongetje. 'Dat is de vriendin van Robert. Juffrouw Allen moest vervroegd met zwangerschapsverlof, toch?'

Hij haalde zijn schouders op en knikte. De vijf kinderen gingen zitten – drie meisjes, twee jongens.

'Ik ben Alex Morris,' zei ik, 'en ik ben blij jullie te zien.' Ik las van het blad dat ik van Robert had gekregen: 'Jullie moeten Annika, Mel, Carly, Ricky en Jono zijn.'